

СУНЧИЦА ДЕНИЋ

## ВЕЉИН САН

Сањао сам, причао је Веља, нешто због чега сам се стидео као никад до тада. Сањао сам да сам остао без одеће. Го-голцијат, како се код нас каже. Усред трга у Угљару, између гробља и контејнера, тј. контејнер-насеља. Вртим се около, да не наиђе неко, да ме не види оваквог. Осврћем се око себе да нађем неку крпу да се покријем, да сакријем ову голотињу. Какав ужас! Па мене нико ни у кратким панталонама није видео! Једва да преко лета изујем чарапе и заврнем рукаве. Окрећем се да макар већи лист боквице, пиревину или другу траву нађем, али ништа. Нигде ништа. Све се осушило као усред пустиње. Одједном се око мене створише многи из горње и доње махале: Добри Перела, Љуба Гобелја, Спаса Дидит, Ћићко, Жива Курта, Дурла, Тиса Листон, Кела, Ћиђа, Божидар Крока, Новица Живков и његов Миле, Сердар, Мирко Цуфи, Тиса Петличе, Рада Брка, Михајлови обојица, Дракче, Рада Црногорац, Мија Љуљин, Бранко Арица – зову га још и Арка и Аркан, исто Љуљин, те Ћита, Цоби Војинов, Љубинко Ћоса, Цанабет, Дејан Шипа... да не набрајам више. Цела војска. Сви ме опколише, као лопова да су открили, као криминалца. Направи се око мене круг, шестаром да је нацртан не би био такав. И они који су пристизали, прикључили би се маси, лепили се за њу. Тишина – гробна. Они строги и неповерљиви приближавали су се са свих страна. Био је то тврд обруч од људи какав нисам видео ни на филму.

Покривам рукама што могу да покријем; једну руку држим напред, другу позади. Ни каменчић да нађем нисам могао, никакво парче отпада, кесу, флашу... Да ми није било потребно, не бих могао а да не нагазим нешто слично. Не знам где да гледам; гледам преко њихових глава, само да се са неким не сретнем погледом. Срамота ме је. Све их добро познајем, са већином сам више пута

играо фудбал и шах, косио и копао, ишао у риболов, на језеро... Код многих идем на славу, као што многи долазе код мене. Са некима смо кумови, пријатељи; неки су ми блиски рођаци... Не знам од кога ме је већа срамота! Од ових који су око мене, који су се укипили као да су зацементирани, или од овог гробља поред. Као да су из њега изашли и они сахрањени пре шест векова па згрануто гледају у мене као у највеће чудо које су видели. Испадох некако већи, виши, крупнији, као за инат, да бих се одвајао од осталих. Бели ми се тело, цакли; да сам из брашна изашао не бих био такав. Угљарчани кажу: *бео као сириње*.

Како то да се нађем у центру пажње, а значио сам за најмирнијег човека у селу? Немам лошу реч ни са ким, нити се упуштам у велике расправе, поготово не учествујем када је реч о политици. Ја ни у својој кући никад нисам повисио тон. То најбоље знају и могу да посведоче моја деца и жена. И стари моји родитељи стално ме благосиљају, понављајући да сам ја, у овом данашњем времену, права награда.

Ни са комшилуком немам замерке! Са многима сам баш близак. Многи долазе код мене да се подшишају. Не оставим никога без кафе или неког другог пића. Не наплаћујем никоме. Па, нисам ја прави мајстор! Прави мајстор је Ратко брица.

Не знам, дакле, шта сам и где сам погрешео! Не знам шта сам то учинио, те се нађох у оваквом стању!!! Већа срамота није могла да ме снађе. Све друго је могло и све би, сигуран сам, било подношљивије од овога.

Да сам се обесио наред села, мању бих пажњу привукао. Бар би ме зажалили! Бар би се питали која ли ме је мука задесила. Многи би, без размишљања, рекли да нисам могао да издржим ово што се сада догађа са Угљарем и са Косовом.

Истина је: никаква досадашња мука не мери се са овим прекопавањем села и њива. Ово је горе и од протеривања. Од тога бар нешто остане. Овако, не могу ни добро да мислим, ни мирно да спавам. Оволике буке и жеке због прављења некаквих путева, неког кружног тока око Приштине. Кажу да је то највећи вијадукт у Европи, највећа газела, као што је и најмодернија. У то не сумњам! Када су они у питању, све се може. Дотерали су машине, да нисам очима видео, не бих веровао да постоје такве и толике. Грдосије! Копају земљу, исто им је и кад наиђу на глину или смоницу (овде се ретко камен нађе). Бог дао ову плодну равницу за жито и баште, не за каменолом; дао да овај народ од земље може да преживи. И не само да преживи већ и да стекне пристојно богатство. Нема до Белог Дрима и равница око Клине, Ђураковца, Истока и Пећи

овако плодног земљишта на Косову и у Метохији. Каже се да је ово наша Калифорнија.

Сада се, то се види свакодневно, мења географија. Копа се и преврће по читавом угљарском атару. Угљарачке њиве украс су ове равнице; граниче се са Приштином и Косовим Пољем. Прекопане су нам Приштевачка, Тршевина, Крстине... све до Кеџманове, Боркове, Смонице, па према аеродрому у Слатини, Добреву и Враголији. Праве газелу којом се одваја пут према Скопљу, Урошевцу и Призрену; други према Гњилану (преко Грачанице), трећи према Косовској Митровици, а четврти према Пећи. Разапели угљарачко имање на четири стране, као Христа поново да разапињу. Моле људи мајсторе за машинама, да се стрпе за који дан – сазрело жито да скупе и пожању, а после нека раде шта су наумили. Никада није било већег отимања за комбајне. Како је мали број пољопривредних машина остао у косовским селима, те се та гужва умножила ових дана. Имућнији су отишли чим је ово кренуло, заједно са својим укућанима, комбајнима и тракторима. Цело Угљаре са оволиком земљом спало је на два стара комбајна која пола дана раде, а у другој половини мајстори их поправљају.

Узео сам Тршевину од Боре Михајловог да радим напола, па ми се мука увећала. Молим оног шофера – мајстора за прекопавање земље, кажем му:

*– Комџија, бре, сачекај ме два-ћри сџи! Комбајн само џио није сџио. Није моја њива, узео сам је најола, обећао сам човеку део... Молим џе, закљихем џе! Деце џи џвоје, сџрџи се само за ово џојодне...*

А оно... родило жито, као злато се раширило по целом том потезу. Кишно је било пролеће, одговарало је и пшеници и кукурузу. Кукуруз преко појаса, модар је од силине. Хајде, њега и некако да прежалим, али ову белију не могу.

*– Ако Боја знаџ, стао сам испред оног мајстора-оператера, не чини џо!*

Послужујем га цигаретама, палим му упалјачем једну. Пењем се на булдожер, висок као да има неколико спратова, питам њега и оног што седи поред њега треба ли им нешто.

*– Да донесем неки сок, џиво неко, да се расхладиџе?, питам их. Да наручим неџио за јело?*

Ћуте обојица (не бих рекао да нису разумели српски). Они не гледају у мене; гледају негде неодређено, без икаквог померања и гестова.

Управљач машине није ни два дима повукао, баци упалјену цигарету што је могао даље, у жито. Трчим, збуњен овим, тражећи је да је угасим, да не изазове пожар. По овој врелини мало је фалило

да се суво, зрело жито запали. Само што сам се одвојио од тог гвозденог чудовишта, већ је укључио своју грдосију, дао гас колико је највише могао и кренуо у акцију. Не могу да опишем која је то брзина била. За тили час почеше да падају комади земље. Са класјем. Пршти жито на све стране, падају зрна десет метара около, и више, чак до мојих ногу. Пршти жито, удара ме до колена, а мени се чини да су то сузе немоћне њиве и овог семена које је ту да би људе нахранило, не сахранило. Пођоше ми сузе, горке, горке, да су ме пекле и очи, и образи, и брада од њих. Не знам кад сам тако плакао. И не знам колико дуго, као што не знам да сам до тог дана видео толику разлику између моћне немачке или америчке машине и обичног малог, слабог четрдесетогодишњака из Угљара. То је била релација: небо–земља, дан–ноћ, живот–смрт...

О овоме са оволиким јадом не мислим само ја. Скупљају се људи увече око продавница и кафана наред села и сви, баш сви се слажу у једноме: ако нас нису бомбе, пушке и друге невоље растерале, иселиле и усмртиле, ово ће нас докрајчити. Ови њихови путеви и газеле, њихови политички пројекти. Отераће нас они који су дошли до изнад наших кућа, они који буше и преврћу земљу, а уместо ње убацују безлични песак и камен. Плодну ову земљу товаре и разносе по своје пустињаку и камењару, одакле су и дошли. То што нису могли све да купе или отму полако, чине брзом присилом, правећи од башта полигоне и вртаче, правећи пустош.

Да се вратим тамо где сам стао.

Да сам се, дакле, обесио, у Угљару би се веровало да нисам могао да преболим ту слику. Већ се било прочуло да ми је било тешко и да сам од тог дана ућутао, као да сам остао без гласа. Од тада данима нисам излазио из куће.

Камо среће да сам се обесио! Тако бих, можда, обелио и свој образ и образ овог народа овде. Тако бих се придружио оном недужном жити, оној Тршевини и оном плодном Јагњилу, оној Смоници, оном воћњаку у Граоришту и свим њивама са којима смо ми и наши стари више векова живели, правили хлеб за нас и за нашу стоку.

Нисам се на време обесио, већ сам се, овако, на велику срамоту, голотињом објавио да постојим, да сам ту.

– *Шћиа се дешава?*, питам ове моје судије, види се да су ту да ме казне, а они, озбиљни и строги, ћуте, не трепћу.

– *Шћиа сам урадио?*, питам их молећиво, пружајући руку према Кости, тражећи му кошуљу да се покријем.

Из тог страшног круга иступи мој комшија Цоби, зовемо га Кушнер. Тако је ситан и устрептао као онај Бернар који је међу првима дошао, ко бајаги да нас штити, а упамтили смо га добро

како нас је и колико заштитио. Да се још мало задржао на Косову, нас не би остало ни колико на једној руци има прстију. Све би нас тај истребио, побио стоку и живину, као кад је прогласио неку опасну сточну болест, кугу, шта ли – те смо морали преко ноћи да кољемо краве или да их пуштамо да лутају као луде. Да је тај остао, ни птицама не би давао да прелећу изнад српских села. Реке би окренуо, зауставио ветар, пустио би неку вештачку маглу да се угушимо од смога из електране Косово А, Б, Ц... Преорао би тај по осам метара дубине све наше просторе. Већ се увелико зна да толико копају кад руше наше куће, школе или цркве. Да не остане трунчица која би могла да подсети на пређашњу припадност.

– *Зашто си убио Фердинанда?*, пита ме Цоби, више виче.

– *Кој Фердинанда?*, збуњено га гледам.

– *Како кој? Франца Фердинанда, цара аустроугарској.*

– *Какав Фердинанд, њобоју?*, буним се. *Њећа је убио Гаврило Принциј и ња њејова дружина из Сарајева. То се зна. То знамо још из школе.*

– *Није њачно! То смо и ми мислили до сада, али је била ѓрешка. Јуѓпрос су дошли ови из УНМИКА и ѓоказали нам дейещу из кабинеша Централе да си ѓи ѓи урадио. Сѓи година се мислило друкчије. Грешком је ѓада, кажу, ѓочео Први свешки рај. Грешком су сѓрадали ѓолики ѓуди.*

*Сада се све мења.*

Нисам никад нешто посебно ни размишљао о Фердинанду и његовом политичком, неко каже агресорском деловању у Србији, али јесам стално размишљао о његовом музеју ситних животиња. И не само ситних. Мене то, има већ више од десет година, не напушта, као што ме тера да мислим како смо гори од животиња. Зато је у мојим мислима стално оно Конопиште, онај музеј где сам био са колективом, оне витрине са убијеним животињама, њиховим органима као трофејима.

Таквом реду и поклоњењу хобију били су сви предани: од чувара, службеника, кустоса, водича и промотера, до високих стручних тумача Фердинандове опчињености и силе. Био сам збуњен како је могуће да само један паук направи ону пометњу у Конопишту. Разапео је мрежу између неких тананих рогова, не зна се тачно коме су припадали. Дигла се узбуна што је баш тај паук, та црна удовица, плео мрежу у простору који је намењен другом, млађем пауку.

Тај исти паук био је јунак једне приче о умрежавању а преселио се, тј. докотрљао се овде у овај музеј, у овај животињски свет, између рогова, кљунова и крила. Плете чудне мреже, а крупним очима гледа и броји оне који долазе. Када би хтео, мрежом би могао да покрије све. Или да нас отера из оваквог мрежећег света.

Није наодмет да на овом месту подсетим на оно што је неко већ рекао, неко написао: *Фердинанд увек изазива!*

Био је силан ловац и убица животиња, а то кушање са белим зецом сматрао је спрдњом.

Када је убијао тигрове и слонове, није размишљао о зецу, нити о последицама. А после, као да су га у Сарајево на крилима донеле све оне птице, врапци и орлови, чије се перје скаменило у његовим салонима и холовима у Конопишту, на чардаку ни на земљи, ни на небу.

Узгред, нигде се није чула толика бука као на тој изложби мртвих птица и осталог животињског света. (Кажу да је некад на сваки сат убијао понешто.)

Није се од цијукања, цике, рике, брундања и лајања реч чула. Највише се чула шкрипа и цвокот зуба и зубића. Чак су велику буку створиле длачице са бркова сијамских и других мачака, трепавице далматинских паса, перје индијских кокошака...

Говорим овим чудним људима о музеју као другом лицу Франца Фердинанда, монарха који је био опчињен ликом Светог Ђорђа над убијеном аждајом, бранећи се, збуњен оваквим окружењем, а све што сам говорио претварало се у шапат, у грцање и гушење. Нико ме није чуо. Нисам ни ја разумео њихово изговорено, прочитано као што се наредбе читају, али сам препознао да ме осуђују за злочин. За изазивање рата...

– *Знали смо да неко мора да је крив за оволику несрећу која љраје неколико деценија. Ко би рекао да си тио љи? Ниси вице ни зашћа, чујем многе. Зашћо ћемо љебе, љако љолољ и љако белољ, овде на ражсањ... Да ље исћечемо ко љраву живину.*

Оно чега сам се највише бојао, сустигло ме је. Увек су ми се мотале слике набијања на колац, можда зато што сам два пута читао Андрићеву *Ђуљрију* и стрепео са оним јадним Радисавом. Знао сам напамет сцену када Радисав, чекајући да га надену на колац, моли Пљевљака: *Тако љи овољ и онољ свијеља, учини добро и љрободи ме, да се не мучим као љас...*

Можда то што сам гледао филм о Косовском боју и набијање на колац брата Влах Алије! Можда пак што су нам одмалена причали о разним сличним радњама, што прочитаним, што стварним! Па онај Ђорђе из Гњилана, оно мученичко набијање флаше... То ме је увек плашило више од метка или конопца, а оно ме брзо сустигло.

И таман да ме ставе на ватру, пробудих се. У зноју и води, устао сам да се уверим јесам ли жив, јесу ли моји сви ту. Пробудио сам жену, децу нисам, да их не уплашим. И њима мало треба.

Толико сам се намучио у овом сну, као да сам прошао кроз косовске вишевековне муке. Као да су ме сустигла сва заклињања и обећања небу о вечном нашем Косову.

– *Нисам више низашија*, кажем жени, а она ме гледа, збуњена због свега што се са мном дешава. Даје ми воду и шећер, теши ме. Знала је да се нешто у мени преврнуло. Никада нисам марио за снове. Никада ни на претње нисам реаговао.

– *Проћи ће кад сване*, каже ми. *Не брени! То си се ти пресекао од жалости за овом ишеницом и њивама! Пусте да оштану!*

Прође та ноћ. Пролази, ево, друга и трећа, а ја се тешко успавам. Па и кад се успавам, то је више борба но миран сан. Будим се, преврћем по кревету. Устанем изјутра, уморнији но кад сам легао.

– *Докле ли ће све ово*, изговорим неколико пута у току дана, затежући каиш на панталонама да ме не снађе слично зло као оне ноћи у сну.